

О. А. Пономарьова

Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

СИНОНІМІЯ ТА АНТОНІМІЯ КОМПАРАТИВНИХ ЗВОРОТІВ, ЩО МІСТЯТЬ ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ ЗА РОДОМ ЗАНЯТЬ

У системі образних засобів будь-якої мови компаративні звороти займають особливе місце, так як порівняння – це первинна, вихідна і тому надзвичайно важлива форма мовного образу. Особливий інтерес становлять компаративні звороти, що містять позначення людини за родом занять, і які виявлені нами в значній кількості у фразеології української, англійської та німецької мов. Між ними спостерігаються різні типи системних зв'язків, тобто образні порівняння можуть вступати в синонімічні, антонімічні та інші відношення.

Спільним значенням «дуже поспішати» об'єднані компаративні звороти української мови *біжить як швець з чобітьми на торг, іти (або бігти) як до царя на іменини*. Синонімічний ряд на позначення «щасливої людини» включає англійські вирази *merry as tinkers, (as) happy as a king*. Ідею «якраз те, що треба» виражають англ. *(as) fit as a pudding for a friar's mouth, just what the doctor ordered*. Спільне значення «дуже худий» мають компаративні звороти укр. *худенький як різницький стовпчик* та нім. *leicht wie ein Schneider sein*.

Серед компаративних фразем чимало синонімів, у яких змінюється лише суб'єкт порівняння: укр. *тиняється як злодій по ярмарку / як старець під тинню; величається мов попадя на весіллі / як чумацька воша; гарна як бондарівна / як пані намальована*; англ. *(as) thick as thieves (at a fair) / as inkle-makers / as inkle-weavers; (as) drunk as a fiddler / as a piper / as a lord / as a potter / as a tinker; to swear like a bargee / fishwife / lord / sailor / trooper / tinker* (пор. нім. *fluchen wie ein Bierkutscher / Bürstenbinder / Landsknecht*); нім. *essen*

wie ein Scheunendrescher / Schneider; laufen (або rennen) wie ein Faßbinder / Bürstenbinder / Schneider (пор. вище укр. *біжить як швець з чобітьми на місто*). Наведені приклади засвідчують, що одна ознака може приписуватися представникам декількох професій чи занять. Таким чином лексеми на позначення візника, торгівки рибою, лорда, моряка, кавалериста, мідника, щіткаря, ландскнехта вступають у своєрідні синонімічні відношення при позначенні сварливої особистості, а лексеми, що називають бондаря, щіткаря, кравця, шевця – метушливої. Крім того, наявним тут знову є явище полісемії, чим пояснюється віднесення позначення *щіткаря* одночасно до обох вищеперерахованих синонімічних рядів.

У деяких випадках лексеми можуть отримувати протилежний смисл саме у складі фразем, і це стосується, перш за все, назв людини за родом занять, наприклад, в англомовній картині світу *суддя, пастор – капелюшник, ткач* (пор. вище *(as) sober as a judge / a parson – (as) mad as a hatter / as a weaver*) як втілення здравомислячих і божевільних людей відповідно. Прикладами антонімічних пар у інших досліджуваних мовах виступають: укр. *з'явитися як тать вночі* «раптово з'явитися» [2, с. 707] – *як відьми вкрали* «безвісти зникнути» [2, с. 108]; нім. *leicht wie ein Schneider sein* «дуже худий» – *hatte sich ein Ränzlein angemäst't als wie der Doktor Luther* «повненький» [1, с. 449] тощо.

Отже, компаративні звороти, що містять позначення людини за родом занять, найчастіше вступають в синонімічні, рідше в антонімічні відношення. Крім того, проаналізований нами матеріал дозволяє встановити випадки не лише внутрішньомовної, але і міжмовної синонімії.

Література

1. Немецко-русский фразеологический словарь / сост. Л.Э. Бинович, Н.Н. Гришин. Под ред. д-ра Малиге-Клаппенбах и К. Агрикола. Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Русский язык, 1975. – 656 с.

2. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 2008. – 1104 с.